

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมา

จากการที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในมาตรา 81 ที่กล่าวถึงการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 27 ให้คณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ มาตรา 29 ที่กล่าวถึงการรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ตลอดจนแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ฉบับที่ 8 ระบุไว้ชัดเจน ที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของคนไทยเป็นเป้าหมายหลัก เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน คือ พัฒนาค้น พัฒนางานและอาชีพ และพัฒนาสังคม ส่งเสริมการพัฒนาค้นให้เป็นคนสมบูรณ์ทั้งองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม ให้รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ ตลอดจนมีจิตสำนึกในการร่วมพัฒนาสังคมและชุมชน ให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยใช้กระบวนการพัฒนากระบวนการเรียนการสอน การฝึกปฏิบัติที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะมุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ความคิด และทักษะในการปฏิบัติจริง อันนำไปสู่การพัฒนาตนเองให้เกิดความสุขและนำไปสู่การพัฒนาอาชีพสุจริต การมีงานทำและมีรายได้ มีส่วนร่วมทำประโยชน์ให้สังคม

ในการจัดการศึกษาปัจจุบันมีหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ซึ่งได้พัฒนาปรับปรุงเป็นหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เป็นหลักสูตรแม่บทที่บังคับใช้กันทั่วประเทศ จึงมีลักษณะกว้าง ๆ ไม่สามารถประมวลรายละเอียดเกี่ยวกับสาระความรู้ สภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ สภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นในแต่ละแห่งได้หมด ดังนั้นในการนำหลักสูตรไปใช้ที่โรงเรียนจำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียน จากท้องถิ่นของตน

เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันกับท้องถิ่นของตนเองด้วย ซึ่งท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ตามหลักการของหลักสูตรประถมศึกษาข้อ 3 กล่าวคือ “เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเอกภาพของชาติโดยมีเป้าหมายหลักร่วมกัน แต่ให้ท้องถิ่นมีโอกาสพัฒนาหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการได้” (กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ. 2533 : 1)

การจัดการศึกษามีหลักสูตรเป็นหัวใจและเป็นเครื่องมือที่ถ่ายทอดเจตนารมณ์หรือเป้าหมายประสงค์ของการศึกษาของชาติลงสู่การปฏิบัติ หรืออาจกล่าวได้ว่า หลักสูตรคือสิ่งที่นำเอาความมุ่งหมายและนโยบายของการศึกษา ไปแปลงเป็นการกระทำขั้นพื้นฐานในโรงเรียน (สารง บัวศรี. 2531 : 9) ซึ่งการที่หลักสูตรจะบรรลุจุดหมายหรือไม่เพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับขั้นตอนในการนำหลักสูตรไปใช้ที่โรงเรียนเป็นสำคัญ เพราะโรงเรียนเป็นหน่วยปฏิบัติที่สำคัญที่สุด ที่จะแปลงหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดผลกับผู้เรียน อันเป็นผลผลิตของการใช้หลักสูตรนั่นเอง อำนาจ จันทร์แป้น (2542 : 93) ได้ชี้แนะไว้ว่า สถานที่ที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการพัฒนาหลักสูตรคือสถานที่ซึ่งผู้เรียนและผู้สอนมาพบกัน คือ โรงเรียนนั่นเอง การพัฒนาหลักสูตรระดับโรงเรียนมีแนวคิดที่ว่า โรงเรียนเป็นผู้รับภาระในการจัดการศึกษาให้กับชุมชน โรงเรียนจึงควรมีส่วนในการกำหนดหลักสูตรเพื่อให้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน และการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ของโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการพัฒนาหลักสูตรที่เกิดจากฐานปฏิบัติการใช้หลักสูตรที่ผู้ปฏิบัติได้มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น

ดังนั้นคณะผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมาในการสอนกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ งานเลือก งานเตรียมไปสู่อาชีพ แขนงงานช่างประดิษฐ์ ของระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่องการสานไซ เนื่องจาก ไซ เป็นหนึ่งในเครื่องมือจับสัตว์น้ำจืดที่ยังมีบทบาทต่อการทำมาหากินประจำวันของคนในท้องถิ่นภาคเหนือในปัจจุบันอยู่ ซึ่งมีอาชีพหลัก คือ การทำนาซึ่งในขณะเดียวกันก็มีการจับสัตว์น้ำ ปู ปลา กุ้ง ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนำไปประกอบอาหารในชีวิตประจำวัน จากการสอบถาม สัมภาษณ์ประชาชนในชุมชน ส่วนมากใช้ ไซ เป็นเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำเป็นประจำ และการสานไซยังถือว่าเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านหรืองานเครื่องจักสานผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ซึ่งมีขึ้นอยู่ทั่วไปและมีราคาถูก สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของชาวชนบท สิ่งหนึ่งที่ควรคำนึงถึงคือในปัจจุบันมีผู้ที่ยังคงผลิตงานเหล่านี้มีน้อยลงและเด็กในรุ่นหลังไม่สนใจที่จะสืบทอดต่อเนื่องจากส่วนใหญ่เรียนจบแล้วก็จะเข้าทำงานในเมืองท่า ที่ให้ค่าตอบแทนมากกว่า ในอีกส่วนหนึ่งยังสามารถนำมาเป็นอาชีพเสริมได้ และที่ควรอนุรักษ์งานหัตถกรรมพื้นบ้าน คือ วิธีการผลิตในอดีตผู้สร้างงานจะเป็นผู้ดำเนินการผลิตครบทุกขั้นตอน ต่อมาหนึ่งชั้นความละเมียดละไมความมีศิลปะจึงถูกถ่ายทอดออกมาจนเป็นความงามในศิลปหัตถกรรมชิ้นนั้น ๆ ช่างผู้ผลิตจึงมีความชำนาญและประคองประคองอย่างมีคุณค่า ซึ่งในสภาพ

ปัจจุบันนี้ ช่างผู้สร้างงานจะถนัดเพียงขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเท่านั้น จะหาช่างฝีมืออย่างอดีตกาลไม่ได้ เพราะเงื่อนไขเวลาและความต้องการของตลาดมีมากขึ้น การผลิตงานจึงแบ่งเป็นขั้นตอน และแต่ละขั้นตอนจะใช้ผู้ผลิตคนละคนกัน ผู้ผลิตงานจึงนับวันแต่จะมีความถนัดเฉพาะบางขั้นตอนเท่านั้น เช่น ผู้ผลิตอาจจะถนัดเฉพาะการจักดอก เหลาดอก หรืออาจจะถนัดเฉพาะการตั้งโครง หรือการสานลวดลาย ซึ่งผิดแต่ก่อนที่เริ่มตั้งแต่การเตรียมวัสดุ การจัดทำจนเสร็จโดยคนเพียงคนเดียวทำทุกอย่างทุกขั้นตอน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2533 : 805)

จากเหตุผลดังกล่าวมาคณะผู้ศึกษาจึงมีความต้องการนำหลักสูตรการสานไซ โดยมีวิทยากรในท้องถิ่นเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน จากการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในงานสาน โดยเฉพาะการสานไซ เป็นผู้สูงอายุซึ่งมีอายุระหว่าง 53 - 76 ปี ไม่มีคนในวัยทำงานที่ทำงานด้านการสานด้วย มิใช่เป็นอาชีพหรืออาชีพเสริมและสานอยู่เป็นประจำ ซึ่งจะทำให้ภูมิปัญญาในส่วนนี้อาจสูญหายไปกับภูมิปัญญาที่สูงอายุ คณะผู้ศึกษาจึงต้องการนำหลักสูตรการสานไซโดยวิทยากรท้องถิ่นมาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียนโดยตรง เพื่อให้ นักเรียนได้ตระหนักถึงคุณค่าของงานสานของพื้นบ้านในชุมชน และนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ ทำเป็นอาชีพเสริมรายได้ให้กับครอบครัว ตลอดจนเป็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนของผู้เรียนตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรแม่บทและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่ให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร อีกทั้งเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่คู่ชุมชนในชนบทต่อไป

จุดมุ่งหมายในการศึกษา

1. สร้างและใช้หลักสูตรท้องถิ่นในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ในงานเลือก งานเตรียมไปสู่อาชีพ แขนงงานช่างประดิษฐ์ เรื่องการสานไซ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา จังหวัดเชียงราย
2. ศึกษาผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่นในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ในงานเลือก งานเตรียมไปสู่อาชีพ แขนงงานช่างประดิษฐ์ เรื่องการสานไซ ในด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะ ปฏิบัติ และเจตคติของนักเรียน
3. ศึกษาความคิดเห็นของครูผู้สอนและนักเรียนเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ในงานเลือก งานเตรียมไปสู่อาชีพ แขนงงานช่างประดิษฐ์ เรื่องการสานไซ

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตการศึกษา มีดังนี้

ขอบเขตประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 19 คน โรงเรียนบ้านโป่ง อำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543 และครูผู้สอน จำนวน 1 คน

ขอบเขตเนื้อหา

1. การสร้างหลักสูตรท้องถิ่น ในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ในงานเลือก งานเตรียมไปสู่อาชีพ แขนงงานช่างประดิษฐ์เรื่อง การสานไซ โดยจัดทำเป็นแผนการสอนที่ประกอบด้วย สาระสำคัญ จุดประสงค์ เนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อ การวัดผลและประเมินผล
2. ผลการสอนตามแผนการสอนในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ในงานเลือก งานเตรียมไปสู่อาชีพ แขนงงานช่างประดิษฐ์ เรื่อง การสานไซ ในด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะปฏิบัติ และเจตคติของนักเรียน
3. ความคิดเห็นของครูผู้สอนและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เกี่ยวกับการใช้แผนการสอนในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ในงานเลือก งานเตรียมไปสู่อาชีพ แขนงงานช่างประดิษฐ์ เรื่อง การสานไซ

คำนิยามศัพท์

การศึกษาครั้งนี้มีการนิยามคำศัพท์เฉพาะดังนี้

1. ครูผู้สอน หมายถึง ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพให้แก่เรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านโป่ง ตั้งกวดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย
2. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการในการปรับขยายหลักสูตรการสอนในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ในงานเลือก งานเตรียมไปสู่อาชีพ แขนงงานช่างประดิษฐ์ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในส่วนของสาระสำคัญ จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม สื่อ และการวัดผลประเมินผล ให้เหมาะสมสอดคล้องกับโรงเรียนประถมศึกษา
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง แนวคิด วิธีการ ความรู้ และบุคคลในท้องถิ่นที่มีความรู้ความชำนาญในด้านหัตถกรรมพื้นบ้านเกี่ยวกับ เครื่องจักสานจากไม้ ใผ่ การสานไซ

4. ผลการใช้หลักสูตร หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นกับตัวนักเรียนหลังจากการสอนโดยใช้แผนการสอนในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ในงานเลือก งานเตรียมไปสู่อาชีพ แขนงงานช่างประดิษฐ์ เรื่องการสานไซ ในด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะปฏิบัติ และเจตคติของนักเรียน

5. วิทยากรท้องถิ่น หมายถึง บุคคลในท้องถิ่นที่มีความรู้ความชำนาญในด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน เกี่ยวกับเครื่องจักสาน การสานไซ และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนร่วมกับครูในโรงเรียน

6. หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่พัฒนามาจากหลักสูตรแม่บทเดิมที่ใช้กันทั่วไป ซึ่งทำได้ 2 ลักษณะ คือ การปรับหรือเพิ่มจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม สื่อการเรียน การสอน วิธีการสอน และสร้างหลักสูตรบางส่วนขึ้นใหม่ ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับเจตนารมณ์และจุดประสงค์ของหลักสูตรแม่บท

ประโยชน์ที่ได้รับ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา มีดังนี้

1. ได้หลักสูตรท้องถิ่นในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ในงานเลือก งานเตรียมไปสู่อาชีพ แขนงงานช่างประดิษฐ์ เรื่องการสานไซ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาในท้องถิ่นภาคเหนือ

2. นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ ทักษะปฏิบัติ และเจตคติที่ดีต่องานหัตถกรรมพื้นบ้าน เกี่ยวเครื่องจักสาน เรื่อง การสานไซ

3. ได้แนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ในงานเลือก

4. ได้ข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาการสอนในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ในงานเลือก

5. เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น